

SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 12/2020, ss. 17-28
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2020.12(2)
www.sej.mazowiecka.edu.pl

Zbigniew Babicki

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID ID: 0000-0002-0857-3132

OD POMOCY DO SAMODZIELNOŚCI – PEDAGOGICZNE ASPEKTY POMOCOWEGO PROJEKTU „ADOPCJA SERCA”

FROM AID TO INDEPENDENCE – PEDAGOGICAL ASPECTS OF
THE AID PROJECT „HEART ADOPTION”

STRESZCZENIE

Właściwa, wartościowa pomoc polega na wspomaganiu rozwoju człowieka. Nie jest ona jednorazowym aktem, ale procesem przebiegającym w różnych fazach ludzkiego życia. Niesienie pomocy człowiekowi potrzebującemu jest działaniem umożliwiającym dokonanie zmiany w jego życiu. Zmiany te mogą być niewielkie, albo też i bardzo znaczące, zawsze jednak powinny wspierać człowieka w przejmowaniu większej kontroli nad swoim życiem. Projekt „Adopcja Serca” jest programem przede wszystkim pomocy charytatywnej polegający na indywidualnym patronacie darczyńcy nad konkretnym, znanym

SUMMARY

Proper, valuable assistance is to assist human development. It is not a single act but the process on the different phases of human life. Helping a person in need is an act that allows making changes in his life. These changes may be small or very significant, but always should promote human beings in taking greater control over their lives. The project „Adoption of Heart” is a program primarily charitable in which patronage relies on individual donors for a concrete and known by name child. The ultimate objective of this program is to allow the child to implement school education. In addition, the program funds are

z imienia i nazwiska dzieckiem. Głównym celem pomocy w ramach tego programu jest umożliwienie dziecku realizacji edukacji szkolnej. Ponadto ze środków programowych pokrywane są także wydatki na dożywianie i opiekę zdrowotną podopiecznych. W rezultacie podejmowane działania pomocowe mają doprowadzić podopiecznego do życiowej samodzielności.

SŁOWA KLUCZOWE:

Pomoc, wsparcie, opieka, rozwój, samodzielność

also to cover expenditure on feeding and health care charges. As a result, relief efforts undertaken should bring the child into the life of independence.

KEYWORDS:

help, support, care, development, self-reliance

Wprowadzenie

Pomoc określana jest jako rodzaj działania o charakterze prospołecznym, altruistycznym na rzecz drugiego człowieka. Powinna mieć ona miejsce wyłącznie w sytuacjach dla niego trudnych. Zdzisław Dąbrowski twierdzi, że pomoc „polega na określonym zasilaniu podmiotów sytuacji trudnych, niezbędnym do zapobieżenia im albo przezwyciężenia a także ułatwienia sytuacji z pogranicza trudności, >>napiętych<< i względnie normalnych aż do granic ich pełnej normalności, >>komfortu<<” (Dąbrowski 2006, 72). Z tak rozumianego pojęcia pomocy autor wyprowadza trzy rodzaje pomocy:

- 1) obiektywnie uzasadnioną trudną sytuacją, niemożliwą do samodzielnego pokonania przez jej podmiot;
- 2) wskazaną, chociaż niekonieczną w sytuacjach z pogranicza trudności, możliwą do znormalizowania odpowiednio zwiększonym wysiłkiem ich podmiotu;
- 3) subiektywnie motywowaną w celu ułatwienia, jak też udogodnienia i osiągnięcia komfortu sytuacji względnie normalnych (Dąbrowski 2006, 72. Babicki 2019, 147-149).

Na pierwszy plan wysuwają się formy pomocy w obszarze pracy socjalnej, zarówno na płaszczyźnie naukowej, jak i specjalistycznej, profesjonalnej praktyki. Udzielanie pomocy jest jednak czynnością bardzo powszechną, do tego stopnia, że można niekiedy nie zauważyć działań o charakterze pomocowym. Istnieje wiele sposobów i form udzielania pomocy drugiemu człowiekowi. Stephen Murgatroyd wymienia następujące jej formy: „informowanie, działanie bezpośrednie, nauka i trening, zmiana systemu, obrona interesów, zapoznanie z oddźwiękiem i doradzanie” (Murgatroyd 2000, 15).

Charakterystyczne wydaje się to, że wymienione różne formy pomocy nie tyle odnoszą się do osoby niosącej pomoc, co raczej do rodzaju udzielanej pomocy. Oznaczać to może, że świadczenie pomocy drugiemu człowiekowi przynależy nie tylko osobom profesjonalnie zajmującym się pomaganiem, np. pracownikom socjalnym, czy doradcom. Powinno być ono dostępne i powszechnie realizowane w ramach danej społeczności. Bez względu na to, jakie przybiera formy pomoc:

- 1) może być świadczona w różnych miejscach i okolicznościach;
- 2) może być udzielana zarówno jednostkom, jak i grupom społecznym (rodzinom, organizacjom, społeczności lokalnej);
- 3) może przyjmować wiele różnych form i wykorzystywać rozmaite strategie działania.

Pomocowy program „Adopcja Serca” w obecnym kształcie ma zasadniczo charakter charytatywnej pomocy dzieciom w sytuacji ubóstwa. Podstawowym celem „Adopcji Serca” jest zapewnienie dzieciom podstawowych środków do życia. Jednak misjonarze prowadząc działalność pomocową w ramach „Adopcji Serca” coraz bardziej zdają sobie sprawę z tego, iż nie obejmuje ona wszystkich sfer rozwojowych dziecka. Obecny jej kształt jako forma działalności charytatywnej i dobroczynnej na rzecz najbardziej potrzebujących dzieci wymaga wnikliwej refleksji nad jego przyszłością. Potrzebny jest zatem namysł na usprawnienie funkcjonowania tej formy pomocy dziecku, z doraźnej w kierunku wsparcia w rozwoju. Taka zmiana w podejściu i realizacji projektu oznacza proces profesjonalizacji działań w ramach „Adopcji Serca”. Proces profesjonalizacji należy rozumieć jako usytuowanie danego działania w określonych ramach teoretycznych i koncepcyjnych. Wiodącą perspektywą badawczą niniejszego artykułu jest pedagogika społeczna, która podejmuje analizę zagadnień związanych z pomocą w rozwoju i wsparciem społecznym. Celem podjętej tutaj refleksji jest wskazanie pewnych przesłanek nadających działalności pomocowej rwandyjskim dzieciom w sytuacji ubóstwa w ramach „Adopcji Serca” cech profesjonalnej pomocy w rozwoju. Zainteresowania badawcze autora poruszonym problemem wynikają z przeprowadzonych badań terenowych w Rwandzie pod kątem funkcjonowania i skuteczności tego programu.

Pomoc w rozwoju i opieka

Działania pomocowe zaliczane są do aktywności o charakterze humanitarnym i stanowią odpowiedź na niezaspokojone potrzeby drugiego człowieka, na skutek braku lub ograniczenia jego życiowej samodzielności. Samodzielność człowieka jest wyznacznikiem jego autonomicznego funkcjonowania w różnych sferach życiowych. To cecha osobowości lub także stan niezależności życiowej, który stanowi o podmiotowości człowieka (Segiet 2018, 76).

Pomimo, że ludzie profesjonalnie zajmujący się pomaganiem oferują specjalistyczne usługi poszczególnym jednostkom, czy też grupom społecznym, to jednak znaczna część problemów pozostaje poza zasięgiem ich działalności. Skutecznej pomocy mogą zatem udzielać również osoby z niewielkim przygotowaniem, lecz posiadające w zamian bogate doświadczenie i intuicję. Nie zmienia to jednak faktu, że ludzie zajmujący się pomaganiem niezawodowo, także powinni umiejętnie dokonywać wyborów odpowiedniej strategii i taktyki działania, właściwej dla danego problemu (Murgatroyd 2000, 16). Najogólniej rzecz ujmując niesienie pomocy człowiekowi potrzebującemu jest działaniem umożliwiającym dokonanie zmiany w jego życiu. Zmiany te mogą być niewielkie, albo też i bardzo znaczące, zawsze jednak powinny wspierać człowieka potrzebującego

w przejmowaniu większej kontroli nad swoim życiem. Należy także podkreślić, że świadczenie pomocy jest złożonym, bardzo subtelnym i nierzadko pełnym napięcia procesem, w którym co najmniej dwie osoby wchodzą ze sobą w pewną relację i podejmują próbę doprowadzenia do określonej zmiany, która może być dość prosta, ale również może nieść poważne następstwa w sposobie życia danego człowieka.

Z pedagogicznego punktu widzenia pomoc powinna prowadzić do rozwoju człowieka. W tym przypadku pomoc w rozwoju należy rozumieć jako pewien typ działania społecznego, ukierunkowanego na tworzenie instytucji wsparcia, które wspomagają proces socjalizacji jednostki. Kategorię rozwoju będziemy rozumieć jako ukierunkowany proces zmian realizowany przez określone fazy i etapy do osiągnięcia wyższych form strukturalnych i funkcjonalnych. Inaczej mówiąc, rozwój jest przejawem zmiany skierowanej na zwiększanie efektywności działań człowieka we wszystkich obszarach życiowej aktywności.

Ewa Marynowicz-Hetka stwierdza, że „w pedagogice społecznej pojęcie rozwoju rozpatrywane jest z punktu widzenia zespołu usytuowanych konkretnie czynności, podejmowanych w środowisku życia jednostki przez wychowawcę, pracownika społecznego, pedagoga społecznego, składających się na działanie społeczno-wychowawcze, zorientowane w kierunku wspierania, wzbogacania i w konsekwencji optymalizacji rozwoju indywidualnego jednostki oraz jej środowiska życia” (Marynowicz-Hetka 2009, 134).

Analizując zakres pomocy w rozwoju człowiekowi, należy wyodrębnić jego sfery rozwojowe, w obrębie których ta pomoc może być realizowana. Pedagogika społeczna wskazuje na trzy podstawowe sfery rozwojowe człowieka: biologiczną, społeczną i kulturalną, organizując pomoc w rozwoju wokół tych trzech aktów działań wychowawczych, tzn. wzrostu, wrastania i wprowadzania w kulturę. W obrębie pomocy w rozwoju biologicznym najczęściej wymienia się takie działania, jak: pielęgnacja, wyrównywanie braków i pobudzanie tej sfery do rozwoju. Zakładając, że rozwój społeczny polega na wrastaniu jednostki w środowisko, to pomoc w tym zakresie będzie odnosić się do następującego oddziaływania: nabywania ról społecznych, internalizacji norm i zasad grupowych, uczenia zachowań w relacjach interpersonalnych i grupowych, umiejętności oceny grupy. Natomiast pomoc w rozwoju kulturalnym wyrażać się będzie poprzez: budzenie aspiracji i zainteresowań intelektualnych, estetycznych, wprowadzaniu w obszar wartości kulturowych oraz przekazywanie zasad i norm moralnych, wprowadzanie do aktywnego uczestnictwa w instytucjach kulturalnych (Marynowicz-Hetka 2009, 136).

Pomoc w rozwoju jednostki dokonuje się w określonej społeczności, która winna być dla niej siłą wyzwalającą, sprzyjającą rozwojowi, motywującą do wysiłku w kierunku zmiany. Niezmiernie ważnym etapem jest tu zdiagnozowanie, jakie siły (indywidualne i zbiorowe) mogą sprzyjać procesowi rozwoju danej osoby. Siły te znajdują się w środowisku życia człowieka potrzebującego pomocy. Trzeba je zidentyfikować, pobudzić do działania i włączyć w proces pomocowy. Szczególne znaczenie w działaniu pomocowym odgrywają siły zbiorowe, którymi mogą być grupy, zbiorowości społeczne oraz instytucje wsparcia.

Stanisław Kawula podkreśla, że kategorię „wsparcia społecznego” odnajdujemy w teorii pracy socjalnej i opiekuńczej, generalnie – pedagogice społecznej, jako rodza-

ju filozofii, w odniesieniu do uczestnictwa w kulturze, pracy socjalnej czy opiekuńczej. Nawiązując do myśli Heleny Radlińskiej wskazuje, że to właśnie opieka, ratownictwo, pomoc, wsparcie, kuratela, piecza, siły i sieć społeczna, jak też wspomaganie w różnych płaszczyznach i okresach ludzkiego życia towarzyszą człowiekowi nieustannie (Kawula 2012, 149. Radlińska 1935).

W odniesieniu do pomocowego programu „Adopcja Serca” należy zasygnalizować problem występowania pomocy w obszarze stosunku opiekuńczego w odniesieniu do opieki. W realizacji tego programu przenikają się dwa działania: pomocy i opieki. Zdzisław Dąbrowski zaznacza, że pomaganie podopiecznemu i jego dynamika dostrzegalne są w sposób szczególny w ewolucyjnym procesie opieki, w którym na pewnym etapie dotąd „pełne” czynności opiekuna, które wynikają z ich redukcji i transformacji, stają się sukcesywnie czynnościami pomocniczymi, aby w dalszych etapach tego procesu zdominować aktywność opiekuńczą i dalej, razem z pozostałymi elementami opiekuństwa, ulec samoredukcji do rozmiarów umożliwiających podopiecznemu przekroczenie progu opieki oraz samodzielności życiowej. Wskazując różnice pomiędzy opieką a pomocą autor stwierdza, że „ta pierwsza sprowadza się do kreowania przedmiotów potrzeb podopiecznego i dostarczania mu ich, czyli że opiekun czyni wszystko co trzeba DLA NIEGO i ZA NIEGO. Natomiast ta druga polega najogólniej na tym, że pomagający uruchamia (kreuje) odpowiednie środki pomocy i zasila nimi podmiot sytuacji trudnej (obiekt pomocy), czyli czyni co należy DLA NIEGO ale nie ZA NIEGO” (Dąbrowski 2006, 77-78).

Albin Kelm rozumie opiekę jako działanie podejmowane wobec osób ze względu na faktyczne czy potencjalne zagrożenie ich istnienia przy braku albo ograniczonych możliwościach przezwyciężenia zagrożenia własnymi siłami tych osób (Kelm 2000, 19). Z. Dąbrowski precyzuje pojęcie opieki wskazując, że ma ona charakter ciągły, bezinteresowny i polega na w nawiązanym stosunku opiekuńczym zaspokajaniu przez opiekuna ponadpodmiotowych potrzeb podopiecznego, które są wynikiem przyjętej za niego odpowiedzialności przez tego opiekuna. To właśnie odpowiedzialność opiekuna za podopiecznego stanowi cechę kluczową działania opiekuńczego. Istota tej odpowiedzialności „polega na świadomym i dobrowolnym spełnianiu wszelkich skutków tego, ŻE GO SIĘ MA, ŻE ON MA MNIE, chronieniu, bronienu i reprezentowaniu jego dobrostanu, decydowaniu za niego, o nim i jego sprawach, a wszystko to na tyle, na ile on sam nie jest zdolny do tego” (Dąbrowski 2006, 83).

Zasadniczym impulsem do podjęcia działań pomocowych i opiekuńczych wobec drugiego człowieka jest fakt, że on sam nie jest w stanie samodzielnie zaspokoić własnych potrzeb. Idąc dalej, efektem prawidłowych działań pomocowych i opiekuńczo-wychowawczych względem dziecka powinno być osiągnięcie przez niego względnej samodzielności życiowej, jak też określonego poziomu uspołecznienia. Odpowiedni stopień samodzielności osiąga się w wyniku procesu, w trakcie którego uaktualniają się biologiczne możliwości dziecka, podejmowana jest aktywność własna, zachodzą interakcje zarówno z grupą rówieśniczą, jak i osobami dorosłymi. Dlatego cały proces pomocowy, opiekuńczy i wychowawczy powinien przebiegać w taki sposób, aby nie zakłócać naturalnego rozwoju samodzielności podopiecznego na każdym etapie jego życia. W literaturze przedmiotu można spotkać różne określenia precyzujące pojęcie samodzielności. Grażyna Gajewska

wymienia terminy takie, jak: „niezależność”, „autonomia”, „podmiotowość jednostki”, „dojrzałość rozwojowa bio-psychospołeczna”, „poczucie kompetencji”, „emancypacja”. Jak zaznacza autorka, podmiotowość jednostki polega na tym, że rozwijając się człowiek chce, może oraz staje się niezależny w myśleniu i działaniu od innych osób, tzn. ukształtował pewne dyspozycje składające się na podmiotową odpowiedzialność. Podmiotowość człowieka wyraża się w określonych cechach:

- branie odpowiedzialności za swoje decyzje i działania;
- rozumienie siebie, własnego dobra i umiejętność jego utrzymania, obrony;
- niezależność w podejmowaniu decyzji dotyczących siebie lub innych.

Przejawem zaś samodzielności jest zdolność człowieka do niezależnego funkcjonowania w sferze biologicznej, psychicznej i społecznej, którą to określają następujące zdolności do:

- zdobywania równowagi życiowej w trzech podstawowych sferach rozwojowych: biologicznej, psychicznej i społecznej;
- utrzymania życia i zdrowia, pewnego poziomu egzystencji;
- niezależnego i kreatywnego działania, rozwijania własnych zainteresowań;
- niezależności emocjonalnej, tzn. umiejętności kontrolowania własnych emocji i świadomą kontrolą własnych uczuć;
- niezależnego myślenia (Gajewska 2009, 161).

Analizując pojęcie „opieki nad dzieckiem” należy uwzględnić pewne modyfikacje wynikające z uściślenia jego zakresu znaczeniowego. Uwarunkowane są one przede wszystkim przedmiotem opieki, jakim jest dziecko, jak też rodzajem zagrożenia, na które ono może być narażone. Albin Kelm zauważa, konieczność podejmowania coraz więcej zadań i czynności o charakterze opiekuńczym, również w działaniach społecznych innego rodzaju, ukierunkowanych na realizację innych celów. Ich osiągnięcie wymaga właśnie podjęcia w większym lub mniejszym zakresie opieki nad dzieckiem.

Opieka nad dzieckiem podejmowana jest z kontekście:

- ochrony zdrowia dziecka;
- wychowania i nauczania;
- systemu zabezpieczenia społecznego;
- działalności socjalnej (Kelm 2000, 20).

Opieka w ujęciu Heleny Radlińskiej ma wymiar indywidualny i wychowawczy oraz, co istotne, ma charakter przejściowy. Jej celem jest przede wszystkim usamodzielnienie wychowanka. Józef Czesław Babicki dostrzegał zaś niebezpieczeństwo jednostronnego ujmowania opieki, zawężającej się do świadczeń materialnych, bez odniesienia do moralnych aspektów życia człowieka. Podkreślał, że materialna pomoc jest zaledwie jednym i to nie najważniejszym ze składników opieki i pomocy. Twierdził, że „opieka społeczna powinna tak podchodzić do potrzebującego, aby ten – czując się poniżonym w godności własnej – widział w świadczeniach opieki podtrzymanie do wydobycia się na powierzchnię życia społecznego, do powrotu na jego użyteczny odcinek (...). Świadczenie opieki musi zawierać w sobie równorzędnie ze swą wartością materialną drugą wartość, wiążącą na nowo ze społeczeństwem pełnowartościowym tego, który poczuł się od niego odsunięty”

(Babicki 1935, 52-53). Wynika z tego jednoznacznie, że opieka i pomoc mają prowadzić do samodzielności wychowanka.

Opieka jako podstawowa funkcja społeczna pojawia się w tych obszarach, w których mamy do czynienia z rozwojem człowieka. Fundamentalnym elementem podjęcia opieki wobec innego człowieka jest fakt, że on samodzielnie nie może zaspokoić własnych potrzeb; tzn. bez udziału drugiego człowieka, najczęściej dorosłego nie może przeżyć, bądź zachować określonej jakości egzystencji oraz rozwijać się. A zatem efektem dobrze rozumianej opieki jest osiągnięcie przez wychowanka względnej samodzielności, jak też społecznie przyjętego poziomu uspołecznienia. Prawidłowy proces opiekuńczo-wychowawczy powinien być realizowany w taki sposób, aby nie zakłócić naturalnego rozwoju samodzielności dziecka, bez względu na jego wiek. Podmiotowość człowieka polega na tym, że może on, w wyniku rozwoju wyrażać własną niezależność w myśleniu i działaniu od innych. Ponadto jego dyspozycje zostały ukształtowane w taki sposób, iż może on brać odpowiedzialność podmiotową. Dlatego podmiotowość będzie się przejawiać w umiejętności ponoszenia skutków własnego działania, rozumienia siebie i swojego dobra, jak też umiejętności jego utrzymania (Gajewska 2009, 161). Pedagogiczne znaczenie opieki i wsparcia wyrasta z założenia, że jest to pomoc wychowankowi w uruchomieniu jego własnego potencjału rozwojowego, z którego on nie zawsze zdaje sobie sprawę.

Działalność pomocowa, czy też opiekuńcza wyrasta z różnych korzeni. Każde z nich odwołuje się do innych idei, występuje w różnych kontekstach, konstruuje własny nurt praktyki społecznej i poszukuje uzasadnienia w odmiennych teoriach. Barbara Smolińska-Theiss twierdzi, że w pierwszym i najbardziej podstawowym znaczeniu, pomoc i opieka wyrastają z chrześcijańskich źródeł miłości bliźniego oraz Bożego miłosierdzia (Smolińska-Theiss 2008, 75). Punktem wyjścia jest tu ewangeliczny nakaz Chrystusa skierowany do Apostołów: „Idźcie i głoscie: Bliskie już jest królestwo niebieskie. Uzdrawiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy! Darmo otrzymaliście, darmo dawajcie!” (Mt 10, 7 – 8). Te słowa Chrystusa stały się dla wielu ludzi Kościoła drogą powołania oraz nakazem, moralnym imperatywem do niesienia pomocy tym, którzy jej potrzebują. Wydaje się jednak, że najbardziej znanym przykładem chrześcijańskiej miłości jest ewangeliczna przypowieść o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10, 25 – 37). Znajduje to również odzwierciedlenie w licznych dokumentach Kościoła mówiących o działalności charytatywnej.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania na temat pomocy i opieki należy stwierdzić, że działalność w ramach programu „Adopcja Serca” mieści w sobie obydwie te elementy. Przy czym zdecydowany akcent tych działań położony jest na pomoc w rozwoju, natomiast rzadziej przybiera postać opieki. Pomoc w rozwoju z perspektywy „Adopcji Serca” oznacza stymulowanie i aktywizowanie podopiecznych do realizacji własnego potencjału rozwojowego według określonych zasad społeczno-moralnych. Pod wpływem tak rozumianego oddziaływania wychowawczego dzieci i młodzież są bardziej skłonni do zaangażowania w życie wspólnoty parafialnej i społeczności lokalnej.

Pomoc dzieciom w Rwandzie

Wojna domowa w Rwandzie w 1994 r. zniszczyła i w bardzo dużym stopniu ograniczyła rozwój dzieci i młodzieży. W jej wyniku osieroconych zostało kilkaset tysięcy dzieci. Doświadczenia dzieci w czasie ludobójstwa w Rwandzie potwierdziły tezę, że dzieciństwo jest bardzo „kruchym światem”, który może rozpaść się bardzo szybko. W obliczu ogromnych potrzeb należało podjąć adekwatne działania opiekuńcze i pomocowe. Po ustaniu działań wojennych rozpoczęła się międzynarodowa pomoc dzieciom, które stały się jej ofiarami (Babicki 2013, 85-103. Babicki 2018).

Jednym z takich programów pomocowych stał się projekt „Adopcja Serca”. Jest to program przede wszystkim pomocy charytatywnej polegający na indywidualnym patronacie (osoba, rodzina) lub grupowym (klasa, szkoła, koło parafialne, itp.) darczyńcy/darczyńców nad konkretnym, znanym z imienia i nazwiska dzieckiem. Procedura programu przewiduje, że wspierający otrzymuje podstawowe informacje o dziecku i jego sytuacji życiowej wraz z fotografią podopiecznego. Obydwie strony zachęcane są do utrzymywania wzajemnej korespondencji, co służy m.in. podtrzymywaniu więzi międzyludzkich. Patronat wiąże się z dobrowolnym zobowiązaniem finansowym ofiarodawcy w wysokości ustalonej przez organizatorów na czas udziału podopiecznego w programie, który może trwać nawet do kilkunastu lat (np. w pallotyńskiej „Adopcji Serca” stawka obecnie wynosi 15 euro na miesiąc).

Głównym celem pomocy jest umożliwienie dziecku realizacji edukacji szkolnej, tzn. całkowite lub częściowe pokrycie wydatków na jego edukację. Ponadto ze środków programowych pokrywane są także wydatki na dożywianie i opiekę zdrowotną podopiecznych. Zróżnicowany jest również wiek objętych programem „Adopcji Serca”, od niemowląt, przez dzieci w wieku szkolnym, aż po studentów. Należy podkreślić, że pomocowy program adresowany jest do dzieci z rodzin najbardziej biednych i potrzebujących, których siła nabywczą kształtuje się na poziomie 1 dolara dziennie, albo nawet mniej (Makulski 2014, 16).

W ramach „Adopcji Serca” działaniami pomocowymi objęto trzy zasadnicze sfery rozwojowe dziecka, którymi są:

- 1) Opieka medyczna – leczenie i dokarmianie dzieci dotkniętych głodem. Z zebranych środków finansowych opłacane jest ubezpieczenie zdrowotne, które od kilku lat stało się w Rwandzie obowiązkowe, a które to bardzo często pozostaje poza możliwościami przeciętnej rodziny.
- 2) Opieka socjalna – obejmuje długofalową pomoc materialną oraz zapewnienie dzieciom osieroconym miejsc w rodzinach zastępczych.
- 3) Edukacja – organizowany jest fundusz stypendialny, z którego pokrywane są koszty nauki w szkole.

Działania pomocowe na rzecz dzieci w Rwandzie, prowadzone przez pallotyńców w ramach „Adopcji Serca” obejmują podstawowe sfery rozwojowe człowieka wskazywane przez pedagogikę społeczną: biologiczną, społeczną i kulturalną. Wpisują się również w dużej mierze w system opieki nad dzieckiem w Polsce, spełniającym kilka funkcji, takich jak:

- a) stymulująco-wspierająca, która jest realizowana względem dzieci z tzw. grupy ryzyka rodziny dysfunkcyjnej oraz rodziny niepełnej. Obecnie w Rwandzie bardzo wiele matek samotnie wychowuje dzieci;
- b) socjalno-bytowa – w formie pomocy materialnej dziecku i całej rodzinie (żywność, odzież, środki czystości);
- c) profilaktyczno-wychowawcza polegająca na wspomaganiu potencjału rozwojowego dziecka zaniedbanego, najczęściej w szkołach i świetlicach działających przy parafii (Kustra 2002, 414).

Tego typu działania pomocowe i opiekuńcze, prowadzące do samodzielności muszą spełniać określone warunki. Jeśli bowiem samodzielność jednostki nie jest jeszcze wystarczająco ukształtowana, to w celu jej rozwoju należy budzić u podopiecznego poczucie sprawstwa. Podopieczny powinien doświadczać poczucia, że ma wpływ na to, co dzieje się z nim i otaczającą go rzeczywistością. Wymaga to określonego modelu postępowania, w którym nie wyręcza się młodego człowieka w jego działaniach, lecz stopniowo zwiększa się jego samodzielność. Trzeba zatem zapewnić wychowankowi poczucie niezależności i stałego zachęcania go do samodzielności poprzez umożliwianie mu dokonywania wyborów, kształtowania postawy pozytywnego podejścia do nieudanych prób skutecznego działania, korzystania z doświadczeń innych ludzi. Nie można przygotować młodego człowieka do samodzielności, jeśli jego najbliższe środowisko nie stanie się terenem doświadczenia życia i nie dostarczy się mu właściwych przykładów radzenia sobie z różnymi problemami. Należy nauczyć podopiecznego odnajdywania w pierwszej kolejności sił w sobie samym, a następnie szukać ich u innych. Takie działania wymagają od ludzi świadczących pomoc i opiekę dużego zaangażowania i odpowiedzialności. Wydaje się jednak, że właśnie to zagadnienie jest największym problemem, a zarazem wyzwaniem dla projektu pomocowego „Adopcja Serca”.

Program „Adopcji Serca”, ukierunkowany na pomoc dzieciom w Rwandzie, aby spełnić kryteria profesjonalnej opieki nad dzieckiem, powinien uwzględniać dwubiegowy charakter zależności pomiędzy opieką a wychowaniem. Opieka realizując własne funkcje tworzy optymalne warunki do przebiegu procesu wychowania. Wychowanie zatem domaga się realizacji zadań opiekuńczych. Wspomaga ono aktywność opiekuńczą (choćby w zakresie metod działania) niwelując tym samym bierność podopiecznych znajdujących się w sytuacji zagrożenia. W działaniach pomocowych stymulować bowiem należy aktywność własną wychowanka. Dopiero wówczas opieka może spełnić swoje funkcje wychowawcze (Babicki 2013, 91).

Końcowym celem pomocy w ramach „Adopcji Serca” jest wspieranie prawidłowego rozwoju i podejmowanie działalności pomocowej służącej nie tylko ludziom bezpośrednio zagrożonym w rozwoju, ale również całej społeczności. Profesjonalnie realizowana praca socjalno-wychowawcza powinna obejmować zarówno działalność kompensacyjną, jak i profilaktyczną, rozumianą jako tę, która niweluje niedociągnięcia rodziny i wzbogaca je o bodźce pobudzające rozwój dziecka.

Wydaje się, że ogólnym celem działań socjalno-wychowawczych w „Adopcji Serca” jest zapobieganie bądź łagodzenie objawów wskazujących na zagrożenie procesu rozwoju w określonym środowisku. Tak rozumiana pomoc drugiemu człowiekowi może skutkować

dwojako. Po pierwsze może przyczyniać się do ustąpienia problemu przeżywanego przez człowieka potrzebującego wsparcia. Po drugie – i najważniejsze – może pobudzić jego potencjał i własne siły, tak aby potrafił radzić sobie w podobnych sytuacjach, chociażby poprzez umiejętne poszukiwanie określonego wsparcia, a nie czekanie na gotową pomoc.

Podsumowanie

Pomoc i wsparcie rozumiane jako kategoria pedagogiczna oraz działanie społeczne są potrzebne tak jednostkom, jak i grupom społecznym znajdujących się w różnych kryzysowych sytuacjach. Skuteczna pomoc i wsparcie w kierunku wspomaganie rozwoju człowieka jest procesem, który przebiega w różnych okresach i fazach ludzkiego życia (Winiarski 2017, 69-71). Podejmując działania pomocowe wobec człowieka potrzebującego trzeba przyjąć także założenie, że dla jego prawidłowego rozwoju prowadzącego do samodzielności trzeba bezwarunkowo akceptować konkretną osobę wspomaganą, natomiast warunkowo jej zachowanie. Stanowi to podstawowy warunek skutecznej pomocy i wsparcia. W przeciwnym wypadku pomoc i wsparcie czyni człowieka biernym, który wyłącznie oczekuje konkretnych rozwiązań jego problemów. Następnie czyni go coraz bardziej bezradnym, niesamodzielnym i uzależnionym od zewnętrznej pomocy. W celu usprawnienia procesu wsparcia ukierunkowanego na samodzielność należy za punkt wyjścia przyjąć rzetelną diagnozę osoby potrzebującej pomocy, tzn. jej potrzeb, trudności, doświadczeń, sytuacji i warunków bytowych oraz potencjału rozwojowego, jej silnych cech osobowości (Kawula 2012, 157. Majewska-Opiełka 2007).

Biorąc pod uwagę punkt widzenia pedagogiki społecznej pomocowy program „Adopcja Serca” oznacza wspieranie człowieka w jego wszechstronnym rozwoju. Ten rodzaj pomocy w dużym stopniu jest nastawiony na kształtowanie samodzielności człowieka potrzebującego wsparcia, ale jeszcze bardziej powinien stymulować jednostkę w kierunku jej samorozwoju i samowychowania. Wówczas zewnętrzne okoliczności takie, jak: dobra materialne, warunki socjalne, kontekst społeczno-kulturowy, nabierają innego znaczenia. Program „Adopcja Serca” poprzez profesjonalizację metod i sposobów oddziaływania może skuteczniej uczyć dzieci i młodzież wrażliwości społecznej i kształtować potrzebę zaangażowania w życie społeczne. Takie działanie przyjmuje postać edukacji środowiskowej, która kształtuje postawy aktywnego uczestnictwa w życiu zarówno wspólnoty kościelnej, jak i społeczności lokalnej. Z pewnością skrótowo zarysowany wybrany aspekt pomocowego programu „Adopcja Serca” wymaga dalszej refleksji pod kątem przekształcania go z programu doraźnej pomocy w działania profesjonalne. Rozwój profesjonalizacji tego pomocowego programu zakłada doskonalenie określonych struktur, które wyznaczałyby cele i zadania oraz przejmowały funkcję kontrolną. Można zatem mieć nadzieję, że w wyniku profesjonalizacji programu „Adopcja Serca” będzie on stawał się narzędziem nie tylko doraźnej pomocy, ale także przyczyni się do dynamizowania lokalnych sił społecznych.

Bibliografia:

- Babicki, Józef Czesław. 1935. Na nieużytecznym odcinku życia społecznego. *Praca i opieka społeczna*, nr 1, s. 51-53.
- Babicki, Zbigniew. 2013. Sytuacja dziecka w Rwandzie – zarys problematyki. *Pedagogika Społeczna*, nr 1(47), s. 85-104.
- Babicki, Zbigniew. 2018. Wychowawczo-społeczny wymiar pomocy dzieciom w Rwandzie. Program „Adopcja Serca” – pomiędzy doraźną pomocą a profesjonalnym wsparciem. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Babicki, Zbigniew. 2019. Etyczny wymiar opieki i pomocy dziecku w rozwoju na przykładzie programu „Adopcja Serca”. *Seminare*, nr 3 (40), s. 145-158.
- Dąbrowski, Zdzisław. 2006. *Pedagogika opiekuńcza w zarysie*. t. 1. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Gajewska, Grażyna. 2009. *Pedagogika opiekuńcza. Elementy metodyki*. Zielona Góra: PEKW „GAJA”.
- Kawula, Stanisław. 2012. *Pedagogika społeczna dzisiaj i jutro*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”.
- Kelm, Albin. 2000. *Węzłowe problemy pedagogiki opiekuńczej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Kustra, Czesław. 2002. Powściągliwość i praca w wychowaniu człowieka. Współczesne odczytanie koncepcji opiekuńczo – wychowawczej Ks. Bronisława Markiewicza (1842 – 1912). Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Majewska-Opiełka, Iwona. 2007. Droga do siebie. O miłości, wartościach naturalnych i nowej psychologii rozwoju duchowego. Warszawa: Wydawnictwo Medium.
- Makulski, Tadeusz. 2014. Razem będziemy mogli wiele zrobić – o początkach współpracy Ruchu „Maitri” i Pallotyńskiego Sekretariatu Misyjnego. *Posyłam Was*, nr 4 (96), s. 14-16.
- Marynowicz-Hetka, Ewa. 2009. Pomoc w rozwoju, towarzyszenie społeczne, próg zagrożenia rozwoju – wymiar profilaktyczny. W: *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*, red. Ewa Marynowicz-Hetka, t. 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Murgatroyd, Stephen. 2000. *Poradnictwo i pomoc*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Radlińska, Helena. 1935. *Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego: szkice z pedagogiki społecznej*. Warszawa: Nakładem „Naszej Księgarni”, sp. akc. Związku Nauczycielstwa Polskiego.
- Segiet, Katarzyna. 2018. Znaczenie interwencji psychologicznej w sytuacji względnie pełnej lub ograniczonej samodzielności człowieka. W: *Społeczne i jednostkowe konteksty pomocy, wsparcia społecznego i poradnictwa. Koncepcje – Dyskursy – Inspiracje*, red. Magdalena Piorunek, t. 1. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Smolińska-Theiss, Barbara. 2008. Pedagogika opiekuńcza czy praca socjalna. W: *Pedagogika opiekuńcza. Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość*, red. Elżbieta Jundziłł, Róża Pawłowska. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

Winiarski, Mikołaj. 2017. *W kręgu pedagogiki społecznej. Studia – szkice – refleksje*. Łódź-Warszawa: Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk.

Dr hab. Zbigniew Babicki prof. UKSW

pedagog społeczny, pracuje na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jego zainteresowania naukowe obejmują takie subdyscypliny pedagogiczne, jak: pedagogika społeczna i pedagogika opiekuńcza. W sposób szczególny obszarem badań uczynił on zagadnienie troski o dziecko osierocone z perspektywy środowiska lokalnego oraz kontekstów międzykulturowych i globalnych.

kontakt e-mail: z.babicki@uksw.edu.pl